

Cumhuriyet İlahiyat Dergisi - Cumhuriyet Theology Journal

ISSN: 2528-9861 e-ISSN: 2528-987X

CUID, June 2017, 21 (1): 513-538

**Rize Güneyce Osmân Niyâzî Efendi Tekke Kütüphanesi El Yazması ve
Matbu Eserlerin Tespiti ve Değerlendirilmesi
The Determination and Consideration of Manuscript and Printed Books of Rize
Guneyce Osmân Niyâzî Efendi Tekke Library**

Emrah İstek

Yrd. Doç. Dr., Ağrı İbrahim Çeçen Ü., Fen Edebiyat Fak., Tarih Bölümü.
Assistant. Prof., Agri Ibrahim Cecen University, Faculty of Science And Letters, Dept. of History.
Ağrı /Turkey

eistek@agri.edu.tr ORCID ID orcid.org/0000-0003-1407-3609

M. Emin Türklü

Arş. Gör., Ağrı İbrahim Çeçen Ü., Fen Edebiyat Fak., Tarih Bölümü.
Res.Assist., Agri Ibrahim Cecen University, Faculty of Science And Letters, Dept. of History.
Ağrı /Turkey

meturklu@agri.edu.tr ORCID ID orcid.org/0000-0001-5777-7708

Alper Ay

Arş. Gör., Cumhuriyet Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi ve Sanatı Bölümü.
Res.Assist., Cumhuriyet University, Faculty of Theology, Dept. of History and Arts
Sivas /Turkey

mecmzk@hotmail.com ORCID ID orcid.org/0000-0002-3035-1560

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 27 Nisan /April 2017

Kabul Tarihi / Accepted: 01 Haziran /June 2017

Yayın Tarihi / Published: 15 Haziran/June 2017

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Haziran/June

Cilt / Volume: 21

Sayı – Issue: 1

Sayfa / Pages: 513-538

DOI: doi.org/10.18505/cuid.309511

Copyright © Published by Cumhuriyet University, Faculty of Theology, Sivas, 58140 Turkey. All rights reserved. For Permissions: ilahiyat.dergi@cumhuriyet.edu.tr

Rize Güneyce Osmân Niyâzî Efendi Tekke Kütüphanesi El Yazması ve Matbu Eserlerin Tespiti ve Değerlendirilmesi

Öz: Bu çalışma Rize'nin İkizdere İlçesine bağlı Güneyce Köyünde bulunan ve hâlihazırda tarihi bir tekke camii olan Şeyh Camiinde muhafaza edilen eserlerin tespiti ve değerlendirilmesi üzerinedir. Ahmed Ziyaüddin Gümüshânevî'nin (ö.1311/1893) halifelerinden olan Şeyh Osmân Niyâzî Efendi (1828-1909) kurduğu mezkûr tekkesinde el yazması ve matbu eserlerden müteşekkil bir kütüphane oluşturmuştur. Zaman içerisinde bu kütüphane işlevini kaybedince elde kalan eserler tekke camiinin altındaki bir odada muhafaza edilmiştir. Şeyh Osmân Niyâzî Efendi'nin bizzat vakfederek kurduğu kütüphanedeki bu eserler, ağırlıklı olarak dinî ilimlerle alakalıdır. Kitapların çoğunluğunu matbu eserler oluşturmakla birlikte belli sayıda el yazması da mevcuttur. Caminin bulunduğu konum itibariyle araştırmacıların doğrudan ulaşabilmelerinin kolay olmadığı bu eserler, bölgenin nemli iklimi ve haşereler yüzünden hızla yok olmaktadır. Kütüphanede halen mevcut eserlerin sayısının ve listesinin bugüne kadar yayınlanmamış olması böyle bir çalışmayı gerekli kılmıştır. Bu sebeple camide bulunan el yazması ve matbu eserlerin tamamı gözden geçirilmek suretiyle bir tespit ve değerlendirme çalışması yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Osmân Niyâzî Efendi, Tekke Kütüphanesi, Güneyce, El Yazması, Kitap.

The Determination and Consideration of Manuscript and Printed Books of Rize Guneyce Osmân Niyâzî Efendi Tekke Library

Abstract: This study is about the determination and consideration of the works kept in Sheikh Mosque which is already a historical tekke (dervish lodge) mosque in Guneyce village, in İkizdere County, in Rize. Sheikh Osmân Niyâzî Efendi (1828-1909), one of Ahmed Ziyaüddin Gümüshânevî's caliphs, constituted a library containing manuscript and printed books in his tekke. When this library went to pieces in the process of time, the remained books were kept in a room under the tekke mosque. These books of the library that was founded by his own devotions of Sheikh Osmân Niyâzî Efendi, are largely about religious sciences. Though most of the books were printed, there are certain amount of handwritten manuscripts. These works that are not reachable easily because of

the location of the mosque have been perishing very fast because of the humid climate of the region and the insects. This study is necessary because the count and the list of the books in the library have not been published yet. So, a study of consideration and determination was conducted by examining all the manuscripts and printed books kept in the mosque.

Keywords: Osmân Niyâzî Efendi, Tekke Library, Guneyce, Manuscript, Book.

SUMMARY

An important part of the foundations established in the Ottoman Empire are educational activities. Since the libraries were indispensable for their scientific studies, foundations were also involved in this area. For the Ottoman geography, within the bounds of possibility a library has been tried to be built beside the madrasahs or in the *dergahs*. Especially in the nineteenth century, in the countryside the number of the libraries is increasingly important in terms of the recognition of the richness of the library, being known in scientific works and the drawing of students.

In the nineteenth century, Naqshibandî Sheikh Ahmed Ziyâuddîn Gumushhânawî who as a person of a religious order gave importance to the study of science, established a printing press in Istanbul with his own possibilities. Apart from the foundation library in Istanbul which was established by donating 500 gold, he has also installed three more libraries in the Black Sea Region (Rize, Bayburt and Of). It is estimated that Gumushhanawî has dedicated a total of 18,000 books to these libraries. Sheikh Osmân Niyâzî Efendi (1828-1909), one of the deputies of Sheikh Efendi who was appointed as trustee to these libraries in the Black Sea Region, created a library in the village of Guneyce in Rize's Ikizdere district. In addition, this work is based on the detection of the books found in the mentioned library in Guneyce.

Founded by Sheikh Osmân Niyâzî Efendi, this library was located on the upper floor of the mosque known as Sheikh Mosque; but according to the information obtained from the mosque officials, the artifacts that had gone to pieces in the course of time had been retained in a room under the *tekke* mosque. It is understood from this information that Osmân Niyâzî Efendi had preserved these books in the rooms inside the mosque where he did not have a

separate library building for the books. These books, which have been dedicated by Osmān Efendi personally, are mainly related to religious sciences. There is a certain amount of manuscripts in addition to printed books that are in majority. Many of these books have the Osmān Niyāzī Efendi's library foundation seal. The books in the library were recorded in the library book (still exist) prepared by Fershād Efendi, one of Osmān Niyāzī Efendi's deputies. In the near future Ismail Kara has made a new list of books in the library and made a comparison with this book. Both the library book and the lists created by Kara are kept in the library like other books and it makes difficult to access the contents of the books. It is also understood that the library is not interested enough due to its location and difficulties of access. Even though the mosque imams have been trying to preserve these books, there is a great damage caused by not using the books as well as the damages stemmed from the region's humid climate and pests. In addition to this, many attempts to re-bind the books to prevent defacement have caused some other destructions, such as the corruption of the original pages and giving the wrong name to the books. It has been determined that the numbers of leaves and even marginal notes are cut off in some new bound books.

155 books were registered in the library book prepared by Fershād Efendi. These books are Tafsīr, 'Aqā'id, Fiqh, Sufism, Hadīth, Uṣūl al-fiqh, Naḥv, Ma'ānī, Şarf, Logic and Lugāt. As you can see, these books are the sources for the lessons taught at the *tekke* and the *madrasahs*. There are 142 books in 183 volumes on Ismail Kara's list. As far as we know, there are 147 books in the library today in 251 volumes. In these books, there are totally 32 volumes of manuscripts along with a manuscript library book. In a special wooden crate there is also the Qur'ān (thirty full part). The remaining 219 are composed of stone prints and printed works. 171 of these books are new volume, while the others (one of them is the Qur'ān in the crate) are in the volume of the period.

Thirty-one manuscripts in the library are arranged according to their artwork and physical conditions of them are explained in detail. When the record of the book was written, a sequence of author, title, language, copyright date, if available re-writing date, number of leaf, number of rows, and size were followed. In some of these books, the author's name, copyright date, date of re-writing and number of leaflets could not be determined. These are indicated by

putting a question mark (?). Apart from the printed and handwritten works found and compared in our work, the books which are not found in the library books are listed in a table. According to this table, 56 books were found in 64 volumes. It is understood that most of the books on the table were added to the library by Fershâd Efendi in the period after the book classification. Apart from this, some of the books have been named different because of new binding.

In this study, it was aimed to present the valuable books for the education of madrasah and *tekke* culture, which are not known to anyone other than a limited number of people in a remote Black Sea village, to be brought to the service of researchers. However, it is necessary to carry out a comprehensive study on the other three libraries established by the efforts of Gumushhânawî other than this library. Most of the books that are dedicated to other libraries are unknown. Since our work on the identification of these precious books is not sufficient, it is necessary to move the books to a safe and accessible atmosphere by observing the foundation conditions and to carry out microfilm transfer process promptly. There are a lot of manuscripts and printed books in various villages, towns and cities of Anatolia which are unregistered, unrecognized and unknown by the academia. It is also essential that these books have to be recorded in the places where they are found and gain national awareness.

GİRİŞ

Osmanlı'da bir vakıf müessesesi olan kütüphaneler ilmî çalışmaların vazgeçilmezlerindedir. Bu bağlamda medrese ve kütüphane ilişkisi ulema ve talebe ilişkisi kadar sıkı olmak zorundadır. Bu sebeptendir ki Osmanlı coğrafyası için medreselerin yanlarında veya tekkelerde imkânlar nispetinde bir de kütüphane kurulmaya çalışılmıştır. Özellikle XIX. yüzyılda kırsal kesimde sayıları artan kütüphanelerin¹ eser açısından zenginliği bölgenin ilmî çalışmalarda tanınması ve talebe çekmesi bakımından da önem arz etmektedir.

Gümüshânevî tekkesi kurucusu olan Ahmed Ziyâüddin Gümüshânevî Hazretleri (1813-1893) kendisinin ve dergâh mensuplarının maddi imkânlarıyla

¹ İsmail E. Erünsal, "Kütüphane", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 27 (Ankara TDV Yay., 2003), 32.

İstanbul'da bir matbaa kurarak burada ilmî eserler bastırması ve ücretsiz dağıtmıştır. Matbaanın yanı sıra 500 altınlık bir miktarla da İstanbul başta olmak üzere dört kütüphane kurduğunu bilinmektedir. Bu kütüphaneler İstanbul, Bayburt, Of (Çufaruksa) ve Rize merkezde bulunmaktadır.² Gümüşhânevî'nin bu kütüphanelere toplamda 18.000 cilt kitap vakfettiği *Sefîne-i Evliyâ*'da kayıtlıdır.³

Gümüşhânevî'nin taşrada kurduğu vakıf kütüphanesi olan Bayburt Kütüphanesi'ne yazma, matbu ve çeşitli risaleleri ihtiva eden toplamda 784 cilt eser vakfettiği görülmektedir.⁴ Bu kütüphanedeki eserlerin I. Dünya Savaşı sırasında Ruslar tarafından çalınarak Tiflis'e götürüldüğü, Ferşad Efendi'nin⁵ (ö. 1929) Kazım Karabekir Paşa'ya (ö. 1948) konu ile ilgili yazdığı mektubundan anlaşılmaktadır.⁶

Of Çufaruksa'daki kütüphaneye ise 200 cilt kitap vakfetmiştir.⁷ Bu kütüphane binası halen ayakta. Mezkûr bina 1970'li yıllarda Halkevi olarak kullanılmış ve içindeki kitapların çoğu farklı sebeplerle yok olmuş veya halka gelişigüzel dağıtılmıştır. Yetmişli yılların sonunda ise söz konusu eserler Diyanet İşleri Başkanlığı'na bağlı bir Kur'an kursunda muhafaza altına alınmıştır.⁸ İsmail Kara* kitapların halen kütüphane binasında muhafaza edildiğini belirtmektedir.

² İrfan Gündüz, "Ahmed Ziyaeddin Gümüşhânevî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 14 (Ankara TDV Yay., 1996), 276.

³ Hüseyin Vassaf, *Sefîne-i Evliya*, 2: 186.

⁴ Yusuf, Sağır, "Ahmed Ziyaüddin Gümüşhânevî'nin Kurduğu Kütüphaneler" *I. Uluslararası Ahmed Ziyaüddin Gümüşhânevî Sempozyumu Bildirileri*, (2013, Ekim 3-5), 913.

⁵ Ferşad Efendi (1866-1929) de Gümüşhânevî Tekkesine mensup olup Osmân Niyâzî Efendi'nin halifesidir. Şeyhinin vefatından sonra bu bölgedeki Gümüşhânevî kütüphanelerinin mütevellilik görevini devralmıştır. Ayrıntılı bilgi için bk. İsmail Kara, *Gümüşhânevî Halifelerinden Şeyh Osmân Niyâzî Efendi ve Güneyce-Rize'deki Tekkesi*, (İstanbul: Dergâh Yay., 2009), 47 ; Şevki Yavuz, "Ferşad Efendi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 12 (Ankara TDV Yay., 1995), 413.

⁶ Yavuz, "Ferşad Efendi", 414.

⁷ Sağır, "Ahmed Ziyaüddin Gümüşhânevî'nin Kurduğu Kütüphaneler", s. 913.

⁸ Kara, *Şeyh Osmân Niyâzî Efendi*, 22-23.

* Prof. Dr. İsmail Kara bu köyde (Güneyce) doğmuştur. Şeyh Osmân Niyâzî Efendi ve tekkesi hakkında bir kitap çalışması yapmıştır. Lakin bu kitapta kütüphanedeki kitapların bir listesi mevcut değildir.

Rize'deki kütüphaneye de 100 cilt yazma ve matbu eser ile çeşitli risâlelerden oluşan 20 cilt kitap vakfetmiştir. Toplamda 120 cilt eserin vakfedildiği; ancak zaman içerisinde yeni kitapların vakfedilmesiyle bu sayının beş yüzü geçtiği anlaşılmaktadır.⁹ Günümüzde zikredilen kütüphane binası ayakta olmayıp, içindeki eserlerin nerede olduğu hakkında da bir bilgiye ulaşılamamaktadır.

Yukarıda bahsi geçen 3 kütüphane hakkında farklı çalışmalar bulunmakla beraber hâlihazırda bu kütüphanelere gönderilen vakıf eserlerinin tam bir tespitinin yapılamadığı anlaşılmaktadır. Ayrıca mezkûr kütüphanelerin zaman içerisinde yıkıldığı veya kurumsal anlamda el değiştirdiği görülmektedir. Savaş dönemlerinde Ruslar tarafından kütüphaneler içindeki eserlerin götürülmüş olması veya daha sonraki zamanlarda (70'li yıllarda) kitapların halka gelişigüzel dağıtılmasından dolayı birçok eserin kaybolduğu düşünülmektedir.

Gümüshânevî Tekkesi halifelerinden olan Osmân Niyâzî Efendi de (1828-1909) doğup büyüdüğü bölgede imkânları ölçüsünde, ağırlıklı olarak dinî ilimlerle ilgili eserleri kapsayan bir kütüphane kurma gayretine girişmiştir.

1. OSMÂN NİYÂZÎ EFENDİ TEKKE KÜTÜPHANESİ

Gümüshânevî, taşrada kurduğu mezkûr vakıf kütüphanelerine halifelerinden olan Osmân Niyâzî Efendi'yi müteveli ve müfettiş olarak atamıştır. Osmân Niyâzî Efendi bu göreve Şeyh Efendi tarafından Hicrî 1297-98 (1880) yılında atanmıştır.¹⁰ Bu görevinin yanında Osmân Niyâzî Efendi kendi köyü olan Varda (Güneyce) merkez camiinde medrese hocalığı yapmıştır. Burada sarf ve nahiv okutmadığından, öğrencilerinin Of'a bağlı başka medreselere gittiği bilinmektedir. Böylece zaman içinde öğrenci kaybettiğinden halk ile arası açılmış ve Varda'nın yukarı kısmında, Kolekli Mahallesinde, yapımı 5-6 sene süren bir cami/tekke yaptırmıştır. Bu cami 1304 (1886-87) yılında Bilal Usta tarafından bitirilmiştir.¹¹ Osmân Efendi'nin Rize'ye gelmesiyle beraber Varda'daki göreve başladığı düşünülürse burada ancak bir iki sene kadar müderrislik yaptığı, aka-

⁹ Sağır, "Ahmed Ziyaüddin Gümüshânevî'nin Kurduğu Kütüphaneler", 913; İshak Güven Güveli-oğlu, "Osmânlı Devri Rize Kütüphaneleri", I. Rize Sempozyumu, (2007), 76-77.

¹⁰ Kara, *Şeyh Osmân Niyâzi Efendi*, 25-26.

¹¹ Kara, *Şeyh Osmân Niyâzi Efendi*, 27.

binde Kolekli'de yapılan camiye geçtiği anlaşılmaktadır. Cami inşaatı 1304 (1886-87) yılında tamamlandığına göre, vefat tarihi olan 19 Mart 1325 yılına kadar bu camide irşat faaliyetlerini yürütmüştür. İsmail Kara'ya göre Şeyh Efendi bu cami/tekkede 14 yıl kadar irşat faaliyetlerini yürütmüştür; ancak caminin yapım tarihi ile Osmân Niyâzî Efendi'nin vefat tarihi arasında en az 21 yıl vardır. Şeyh Efendinin 14 yıl dergâhta irşat faaliyetinde bulunduğu göz önüne alındığında, kalan 9 yıl ile ilgili elimizde bir bilgi yoktur.

Bu çalışmanın konusu, bahsi geçen kütüphanelerden ziyade, Gümüşhânevî'nin halifelerinden olan Osmân Niyâzî Efendi'nin Güneyce'deki Kolekli Mahallesinde kurduğu tekke kütüphanesinin eserlerini tespit etmek ve değerlendirmektir. Bu kütüphanenin, caminin içerisinde bir bölümde kurulduğu tahmin edilmektedir. Bu bölümdeki eserler şu anda caminin altındaki bir odada muhafaza altındadır. Bu eserlerin birçoğunun üzerinde Osmân Efendi'nin kütüphane vakfı mührü bulunmaktadır. Bu mührde "*Tarikat-ı Nakşibendiyye'den Vardalı eş-Şeyh Osmân Niyâzî b. Hüseyin'in evlâdiye şartıyla kütüb-i mevkûfesinin mührüdür 1315*" ibaresi yazmaktadır. Mührdeki Hicrî 1315 (1897-98) yılı kütüphanenin bu yıl kurulduğu izlenimini vermektedir. Ancak daha öncesinden bu eserlerin burada bulunduğu ve mührün sonradan yaptırılıp eserlere vurulduğu ihtimal dairesindedir.

Kütüphanede bulunan eserler Osmân Niyâzî Efendi'nin halifelerinden Ferşad Efendi tarafından hazırlanan ve hala mevcut olan kütüphane defterine kaydedilmiştir. Yakın bir zamanda ise İsmail Kara, kütüphanede bulunan eserlerin yeni bir listesini çıkarmış ve bu defterle mukayesesini yapmıştır. Gerek kütüphane defteri gerekse Kara'nın oluşturduğu listelerin diğer eserler gibi kütüphane içinde kalması, kitapların mahiyeti ve muhtevasına araştırmacıların ulaşmasını zorlaştırmaktadır. Ayrıca kütüphanenin yerinin sapa ve ulaşımının da zor olması kütüphaneye ilgiyi azaltmıştır.

Mezkûr kitapların birçoğunun Osmân Niyâzî Efendi'ye ait olduğu Ferşad Efendi'nin kütüphane defterinin sonuna yazdığı şu nottan anlaşılmaktadır: "*Sahife-i sâbıklarda yazılmış olan kitaplar ve âriyeten ulemâ ve talebe yed'inde bulunub da girüye gelince bilumun Hacı Osmân Niyâzi Efendi ibn Hüseyin Efendi Hazretlerinin vakıflarıdır. Şöyle ki evlâd ve evlâd-ı evlâdından kıyamete kadar ulemâ ve okuyanlara meşrûta olup Hüdâ na-kerd ilmiye silsilesi kesilirse Gümüşhânevî eş-Şeyh el-Hac*

Ahmed Ziyâüddîn İbn Mustafa Hazretlerinin kütüphanesine gideler. Böylece kendüm şehadet iderim. Başka bilenler mühürlerin buraya darb idsünler vesselam. Fî Rebiülâhîr1329” Bu ifadelerle ilaveten bir kısım eserlerin de Gümüşhânevî dergâhından temin edildiği kütüphane defterindeki şu notta açıklanmıştır: “Gümüşhânevî Hoca Efendimizin vakıflarından 8 adet Garâib ve diğer Garâib ve şerhler vardır, 7 adet Şerh-i Garâib, Trabzon’dan sanduk ile gelen Râmuz ve şerhleri”. Anlaşıyor ki eserlerin önemli bir kısmı Osmân Efendi’nin kendi imkânlarıyla kütüphaneye kazandırılmıştır. Ancak kendi evlatlarından kimse kalmazsa bu eserlerin ortada kalmaması ve kaybolmaması için -diğer 3 kütüphanedeki vakıf eserleri gibi- müntesibi olduğu Gümüşhânevî tekkesi vakıf kütüphanesine teslim edilmelerini istemektedir.

Eserlerin çoğunda Osmân Niyâzî Efendi kütüphane vakfı mührü bulunmaktadır. Ferşad Efendi tarafından hazırlanan kütüphane listesinde kayıtlı olan bazı eserlerde ise hiçbir mühre rastlanmamaktadır.

2. KÜTÜPHANE VE ESERLERİN FİZİKİ DURUMU

Cami görevlilerinden edinilen bilgilere göre bu kitaplar caminin üst katında yer alan hücre halindeki odaların birisinde muhafaza edilmekteydi. Ancak daha sonra kitaplar caminin altına yapılmış kitaplıklara yerleştirildiği bildirilmektedir. Bu bilgilerden hareketle Osmân Niyâzî Efendi’nin eserler için müstakil bir kütüphane binası yaptırmadığı, caminin içindeki bölmelerde bu eserleri muhafaza ettiği anlaşılmaktadır.

Ferşad Efendi tarafından hazırlanan kütüphane defterinde 155 eser ismi¹² kaydedilmiştir. İsmail Kara’nın listesinde 183 cilt halinde 142 eser mevcuttur. Tespit edebildiğimiz kadarıyla kütüphanede bugün 251 cilt halinde 147 eser bulunmaktadır. Bu eserlerin içinde el yazması kütüphane kayıt defteri ile beraber toplam 32 cilt yazma eser mevcuttur. Özel ahşap sandık içerisinde de cüzler halinde (30 tam cüz) Kur’ân-ı Kerîm vardır. Kalan 219 tanesi ise taş baskı ve matbu eserlerden oluşmaktadır. Toplam 251 cildin 171 tanesi sonradan yapılmış yeni ciltli, diğer eserler (bunlardan birisi 30 cüzlük sandık içindeki Kur’ân-Kerîm’dir) ise dönemin eski cildindedir.

¹² Defterde bazı eserler için cilt sayısı belirtilmediğinden, 155 eserin kaç ciltten oluştuğu tespit edilememiştir.

Cami görevlilerinden edinilen bilgilere göre kitapların aşırı derecede yıpranmış olması ve ciltlerin dağılmasından dolayı cami yetkilileri ve ilçenin önde gelenleri tarafından bu eserler ehil olmayan bir mücellide verilmiş ve kitaplar ciltlenmiştir. Her ne kadar eserler ciltlemeler neticesinde dağılmaktan kurtarılmışsa da mücellidin bilhassa yazma eserleri enine ve boyuna bilgisizce kestiği görülmüştür. Bu kesim sonucunda yazma eserlerin neredeyse tamamında varak numaraları ve bazı derkenar ifadeler kesilmiştir. Eserlerin varak sayısı tarafımızdan tespit edilmiş ve sonraki araştırmacılara kolaylık olması niyetiyle eserlerin arka kapağına varak sayıları kurşun kalemle not edilmiştir.

Dönemin cildiyle kaplı bulunan eserlerin birkaçı hariç, diğer eserler oldukça yorgun, yıpranmış ve bazıları da dağılma noktasına gelmiştir. Eserler güveler tarafından tahrip edilmeye başlanmış, sayfa araları da oldukça tozlanmış. Birkaç cilt de (kütüphane kayıt defteri de dâhil) fareler tarafından kemirilmiştir. Ama kitaplar için asıl tehlike, bölgenin iklim şartlarından dolayı neme maruz kalmalarıdır. Hatta bazı yazma eserlerin sayfaları birbirine yapışmış haldedir. Bu ciltlerin birkaç tanesi deri, bir kısmının sırtı deri, diğerlerinin ise kartondur.

Kitaplar haricinde mezkûr cami imamının tevafuk eseri bulduğu bir de matbu tarikat tomarı mevcuttur. Çeştiyye, Bayramiyye, Celvetiyye, Sühreverdiyye, Halvetiyye, Kübreviyye, Rufâiyye, Kâdiriyye, Bedeviyye, Mevleviyye, Desûkiyye, Nakşîbendiyye, Şâzeliyye, Sâ'diyye ve Bektâşiyye tarikatlarının kollarıyla beraber silsilesi bulunan bu tomarda Nakşî silsilesi üzerinde özellikle durulmuş ve Mevlâna Hâlid-i Bağdâdi'den (ö. 1242/1826) sonra gelen halifeler ayrıntılı olarak gösterilmiştir. Oldukça yıpranmış tomar, başı ve sonuna ait müteaddit yerlerden yırtılmıştır.

Aşağıda oluşturulan listede (*Tablo 1*) ilk olarak Osmanlı Türkçesi ile yazılmış kütüphane defterindeki liste verilmiştir. İkinci kısımda İsmail Kara'nın hazırladığı listedeki kitaplar yazılmış, son kısımda ise tarafımızdan tespiti yapılan eserler listelenmiştir. Belirlediğimiz listedeki eserleri kaydederken şöyle bir usul uygulanmıştır: Dönemin cildiyle kaplanmış eserlerin kapaklarında herhangi bir yazı bulunmadığından iç sayfaları tetkik edilerek eserlerin isim tespiti yapılmıştır. Sonradan ciltlenen eserler ise kapaklarında veya sırtlarında yazan isimlere göre kaydedilmiştir. Yeni ciltlemede kitapların bir kısmının ismi oriji-

nal halinden farklı olarak yazılmıştır. Örneğin orijinal ismi “Ĥadîâ-i Erbain Şerhi” olan eser üzerindeki yeni ciltte “40 Ĥadîâ” olarak isimlendirilmiştir. Bu bağlamda tabloda da görüleceği üzere bir kısım eserlerin isimleri farklılık arz etmektedir. Bu problem, bütün eserlerin dijital ortama aktarılarak eser isim tespitinin tekrar yapılmasıyla çözülebilecek niteliktedir.

	Kütüphane Defteri Listesi	İsmail Kara Listesi	Güncel Liste
1.	Âl-i ‘İmrân Sûresinden birkaç sayfa Y.*	Âl-i ‘İmrân Sûresi Y.	**
2.	Ĥur’ân-ı Kerîm Y. (2 Adet Büyük Boy)	Ĥur’ân-ı Kerîm Y. Ciltli Muhafaza İçinde (1 Adet)	
TEFSİR KİTAPLARI			
3.	Ĥadı Beydâvî Y. (2 Cilt) ¹³	Beydâvî Tefsîri Y. ¹⁴	Tefsîr-i Ĥadı Beydâvî Y. (2 Adet) Farklı yazma nüshalardır
4.	Ĥâzin (4 Cilt)	Ĥâzin Tefsîri (3 Cilt)	Ĥâzin Tefsîri (1.3.4. Cilt)
5.	Celâleyn (4 Cilt)	Celâleyn Şerhi Cemel (4 Cilt)	Celâleyn Şerhi Cemel (1.2.3.4. Cilt)
6.	Tıbyân (2 Cilt)	Tıbyân Tercümesi (2 Cilt)	Tıbyân Tercümesi (1. Cilt)
7.	Tefsîr-i Kebîr (6 Cilt)	Tefsîr-i Kebîr (5 Cilt)	Tefsîr-i Kebîr (Râzî) (3.3.4.5.6 Cilt)
8.	Şeyhzâde ‘ale’l-Ĥadı (5 Cilt)	Şeyhzâde Ĥâşiyesi (5 Cilt)	Şeyhzâde Ĥâşiyesi (1.2.3.4.5.6. Cilt)
9.	Seyale’l-kûtî ale’l- Ĥadı	Seyale’l-kûtî ale’l- Ĥadı	Ĥâşiyeye-i el-Ĥadı el-‘Abdulhakîm es-Seyale’l-kûtî
10.	Celâleyn Esbâbu’n-Nuzûl ve NâsiĤ MensûĤ	Celâleyn Tefsîri	Celâleyn Tefsiri (1.2.3.4. Cilt)
11.	Rahmân Tefsîri		

¹³ Ĥadı Beydâvî Tefsiri kütüphane defterinde bir adet iki cilt olarak yazılmış olmasına rağmen bizim tespitimize göre bu eser tek ciltlik iki farklı nüshadan oluşmaktadır.

¹⁴ Kara, ikinci cildin olmadığını kaydetmiştir. Ancak tespitlerimizde bu cilt de mevcuttur. *Y. yazma eser.

** Kütüphane defterinde ve Kara’nın hazırladığı listede olup da şu anda kütüphanede mevcut olmayan eserler.

'AKÂİD KİTAPLARI			
12.	Şerhu'l-Mevâkıf	Şerh-i Mevâhit	Şerhu'l-Mevâkıf (2 Adet)
13.	Celâl	Celâl 'Akâid	Celâl 'Akâid
14.	Gelenbevî 'ale'l-Cemâl (2 Adet-2 Cilt)	Haşiye-i Gelenbevi 'ale'l- Celâl	Haşiye-i Gelenbevî 'ale'l-Celâl (2 Adet)
15.	Sevâdü'l-'Azîm		
16.	Âmentü Şerhi	Âmentü Şerhi	
17.	Seya'l-kûtî 'ale'l-hayâli	Seya'l-kûtî 'ale'l-hayâli	Seya'l-kûtî 'ale'l-hayâli
18.	Ramazan Efendi 'Ali Şerhü'l-'Akâid	Ramazan Efendi	'Akâid Şerhi ¹⁵
19.	Ebü'l-Münteha 'ale'l- Fıkhü'l-Kebîr Y.	Ebü'l-Müntehâ	Ebü'l-Müntehâ Y.
20.	Emâlî Şerhi Y.	Emâlî Şerhi	Emâlî Şerhi Y.
21.	Şerh-i 'Akâid	Şerhü'l-'Akâid Y.	Şerhü'l-'Akâid Y.
22.	Risale-i 'Akâidü'l-İslam		
23.	'İşâm-ı 'ale'l-'Akâid	Hâşiye-i 'İşâm-ı 'ale'l- 'Akâid	Hâşiye-i 'İşâm-ı 'ale'l- 'Akâid
FIKİH KİTAPLARI			
24.	Menâsik	Mevâmîü'l-Menâsik	Mevâmîü'l-Menâsik ¹⁶
25.	Neylü'r-Reşât fi- Emri'l-Cihat		
26.	Cevheretü'n-Neyyire	Çudûrî Şerhi Cevhere	Cevheretü'n-Neyyire Şerh-i Muhtasarü'l- Çudûrî
27.	Dürer	Gurer Şerhi Dürer	Dürer Şerhü'l-Gurer (1. Cilt)
28.	Manzûme-i Fıkh (2 Adet 2 Cilt)	Manzûme	Manzûme (1 Cilt)
29.	Haleb-i Sağır Y.	Haleb-i Sağır Y.	Haleb-i Sağır (3Y.+1M, Matbu)
30.	Tercihü'l-Beyyinât Y.	Tercihü'l-Beyyinât Y.	Tercihü'l-Beyyinât Y.
31.	Necâtü'l-Gâfilîn (2 Adet 2 Cilt)		

¹⁵ Bu eserin Defterdeki Ramazan Efendi'nin *Akâid Şerhi*'ne karşılık geldiğini tahmin etmekteyiz.

¹⁶ Cildin kapağında Mecâmîü'l-Manâsik yazılmıştır.

32.	Risale-i Üstüvânî Y.	Risale-i Üstüvânî	Risale-i Üstüvânî Y.
33.	Fetevâ-yı 'Ali Efendi		Fetevâ-yı 'Ali Efendi
34.	Şerh-i Şerâiti'l-İslam Seyyid 'Ali-zâde	Şerh-i Siratü'l-İslam	Şerh-i Şeri'ati'l-İslam es-Seyyid 'Ali-zâde
35.	Mevkûfâtî (2 Cilt)	Mevkûfâtî (2 Cilt)	Mevkûfâtî (1. 2. Cilt)
36.	Dâmâd	Damad-ı Multekâ Şerhi	Mültekâ Şerhi
37.	Multekâ Y. (2 Adet 2 Cilt)		
38.	Kitâbü'l-'Âbir fi'l-Ensar ve'l-Muḥâcir	Kitâbü'l-'Âbir	Kitâbü'l-'Âbir (2 Adet)
39.	Mu'addilü's-Şalâti'l- Birgivî Y.	Mu'addilü's-Şalât Y.	Mu'addilü's-Şalât Y.
40.	Mızraklı (2 Adet)	İlmihâl	Mızraklı İlmihâli
41.	Ḥalebî Tercümesi Baba Taḡi		Ḥalebî Tercümesi Baba Taḡi
42.	Ḳudûrî	Ḳudûrî	Ḳudûrî
43.	Dürr-i Yekta Şerhi		Dürr-i Yekta Şerhi
44.	Tebyînü'l-Kelâm Y.	Tebyînü'l-Kelâm Y.	Tebyînü'l Kelâm Y.
45.	Resâil Y.	Resâil Y.	Resâil Y.
46.	Risale-i Kaḍı-zâde Y.		
47.	Metn-i Eyyühe'l-veled		
48.	Pend-i 'Aṭṭar	Pend-i 'Aṭṭar	Pend-i 'Aṭṭar
49.	Rûḡu'l-'Ârifîn	Rûḡu'l-'Ârifîn	Rûḡu'l-'Ârifîn
50.	Bostânü'l-'Ârifîn		
51.	Menakıb-ı Veliyyâtü'n- Nesâi		
52.	Tuḡfe-i Vehbi	Tuḡfe-i Vehbi	Tuḡfe-i Vehbi
53.	Vaşıyyet-i Birgivî Y.	Vaşıye-i Birgivî Y.	Vaşıyyet-i Birgivî Y.
54.	Risale-i Maḡbûb		
55.	Durretü'l-'Azîziyye		
56.	Tecvid Y.		
57.	Du'â-i Cevşen-i Kebir		
TASAVVUF KİTAPLARI			
58.	Ṭarîkat-ı Muḡammediyye Şerh-i Receb Efendi	Ṭarîkat-ı Muḡamme- diyye Şerh-i Receb Efendi	Ṭarîkat-ı Muḡamme- diyye Şerh-i Receb Efendi

526 | The Determination and Consideration of Manuscript ...

59.	Hâdimî 'ale't- Târîkat	Târîkat-ı Muhammedi-ye Şerhi (Hâdimî) (2 Adet)	Berîkatü'l-Hâdim ¹⁷
60.	Maḥzar-ı 'ala-Pendü'l-'Attar	Maḥaḍar Şerhi	Maḥaḍar Şehhi
61.	Şerhü'ş-Şifau'ş-Şehâbeddin (4 Adet)	Şifa Şerhi (Şihâb) (4 Adet)	Şifa Şerhi (Şihâb) (1.2.4. Cilt)
62.	Risâle-i Hâlidiyye	Risâle-i Hâlidiyye	Risâle-i Hâlidiyye
63.	Menâkıb-ı Çihâr-yâr		
64.	Cenk-nâme Y.		
65.	Mevhibetü'l-Vehhâb		
66.	Meclis-i Ehlâlîye		
67.	Nüzhetü'l-Mecâlis	Nüzhetü'l-Mecâlis	Nüzhetü'l-Mecâlis (1)
68.	Dürretü'n-Nâşihîn	Dürretü'l-Nâşihîn	Dürretü'n-Nâşihîn
69.	Ḥuṭbe		
70.	Şâhidî Şerhi Y.		Hâdiâ-i Erbain Şerhi Y. ¹⁸
71.	Kıt'atü mine'l-Hâdimî 'ale't-Târîka Y.		
72.	Hâdiâ -i Erbain Şerhi Birgivî Y.	Hâdiâ -i Erbain Şerhi Y	Birgivî Hâdiâ-i Erbain Şerhi Y. (2 Adet)
73.	Teshîlü'l-Menâfi'	Teshîlü'l-Menâfi'	Teshîlü'l-Menâfi'
74.	Delâ'il-i me'a'ş-Şerh-i Tercüme		
75.	Kenzü'l-'İrfân		
76.	Ḥarputî 'ale'l-Ḳaşıde	Ḥarputî 'ale'l-Ḳaşıde	Ḳaşıde-i Bürde
77.	Reşehât-ı 'ayne'l-hayât	Reşehât-ı 'ayne'l-hayât	Reşehât-ı 'ayne'l-hayât
78.	Risale-i Ḥacamât		
79.	Hediyetü'z-Zakirîn		
80.	Esrârü'l-Fâtiḥa Y.		
81.	Ḥasbiḥâlü's-Salik		
82.	Ḥuṭbe-i Edirne Müftisi		
83.	Delâ'il-i 'Abdulḳâdir	Delâ'il-i Ḥayrât	Delâ'il-i Ḥayrât
84.	Manzûme Y.		
85.	Nuşret Efendi		

¹⁷ Bu eser yeni ciltlemede bu şekilde yazılmıştır.

¹⁸ Yeni cildin kapağında böyle isimlendirilmiştir.

86.	Şerh-i Kaşîde-i Münferice	Şerh-i Kaşîde-i Münferice Y.	Şerh-i Kaşîde-i Münferice Y.
87.	Devâü'l-Müslimîn		
88.	Kaşîde-i Bürde Şerhi Y.	Kaşîde-i Bürde Şerhi Türkçe Y.	Kaşîde-i Bürde Şerhi Y.
89.	Şerh-i Yunus Emre		
90.	Dalâ'il Şerhi Kara Davud	Şerh-i Delâ'il	Şerh-i Delâ'il
91.	Câmi'ü'l-'Uşûl	Câmi'ü'l-'Uşûl Y.	Câmi'ü'l-'Uşûl
92.	Mecma'u'l-Ahżâb cild-i evvel		
93.	Niyâzî		
94.	Tuħfe-i Vesemiyye	Tuħfe-i Vesemiyye Y.	Tuħfe-i Vesemiyye
95.	Ĥazînetü'l-Esrâr	Ĥazînetü'l-Esrâr	Ĥazînetü'l-Esrâr
96.	Kitabü'n-Necât İsmail Hakkı		
97.	Esrârü't-Ṭarîk		
98.	Gülistân Y.		
99.	Mücerrebât-ı Deyrebî		
HADİS KİTAPLARI			
100	Râmûz	Râmûzü'l-Eĥâdîâ	Râmûzu'l- Eĥâdîâ (1.2.3.3.4.4.4.5. Cilt)
101	Levâmi'ü'l-'Uşûl Şerh-i Râmûz (5 Cilt)	Levami'ü'l-'Uşûl (5 Cilt)	Levâmi'ü'l-'Uşûl (7Adet-1.1.2.2.3.5.5. Cilt)
102	Tenbîhü'l-Gafilîn	Tenbîhü'l-Gafilîn	Tenbîhü'l-Gâfilîn
103	Tuħfe-i Vehbi	Tuħfe-i Vehbi	
104	Ĥaṭa ve Şevâbü'r-Râmûz Y.		
105	Delâ'il Y.		
106	Garâib-i Eĥâdîâ	Garâib-i Eĥâdîâ	Garâib-i Eĥâdîâ (8 Adet)
107	Şerh-i Garaibü'l-Eĥâdîâ		
108	Esâmir-i Şaĥîḫ el-Buĥâri	Esâmir	
109	Ĥadiâ-i Erbain Şerhi	Ĥadiâ-i Erbain Şerhi	40 Ĥadiâ
110	Dâvud el-Ĥarşî	Dâvud el-Ĥarşî	Dâvud el-Ĥarşî Ĥadiâ Şerhi
111	Şemâ'il-i Şerîf Y.	Şemâ'il-i Şerîf Y.	Şemâ'il-i Şerîf Y.
112	Münacât-ı Kur'ân es-Seyyid Nâ'imî		

528 | The Determination and Consideration of Manuscript ...

FIKİH USÛLÜ KİTAPLARI			
113	Hâşiye-i Tarsûsi	Hâşiye-i Tarsûsi	Hâşiye-i Tarsûsi
114	Mir'âtü'l-Uşûl	Mir'âtü'l-Uşûl	Mir'âtü'l-Uşûl
NAHİV KİTAPLARI			
115	Cedîd-i Aţâli	Cedîd-i Aţâli	Cedîd-i Aţâli
116	Mu'rübü'l-Kâfiye		İ'râbü'l-Kâfiye
117	Muharrem (1. Cilt noksan)	Muharrem (Şerh-i Câmî') (2 Adet)	Muharrem (4Adet-1.2.,1.2.,1.2.,2. Cilt)
118	Molla Câmî'	Molla Câmî'	Molla Câmî' (6 Adet 1'i Eski Cilt)
119	Naḥiv Cümlesi Y.	Naḥiv Cümlesi Y.	Naḥiv Cümlesi Y.
120	Şerḥ-i Kavâidü'l-İ'râb	Şerḥ-i Kavâidü'l-İ'râb	Şerḥ-i Kavâidü'l-İ'râb
121	'Avâmil Tuḥfesi	'Avâmil Tuḥfesi	'Avâmil Tuḥfesi
122	Niyâzî 'ale'l-İzhâr	Şerḥ-i Niyâzî (İzhâr Şerhi)	İzhâr Şerhi (7 Adet)
123	Netâyîcü'l-Efkâr	Netâyîcü'l-Efkâr (2 Adet)	Netâyîcü'l-Efkâr (2 Adet)
124	'Aliyyü'l-Kûşî	'Aliyyü'l-Kûşî	
125	'Abdül gafûr	Hâşiye-i Cami' 'Abdül-gafûr	Hâşiye-i Cami' 'Abdül-gafûr
ME'ÂNİ KİTAPLARI			
126	Muḥtaşarü'l-Me'ani Y. (1 Adet Yazma, 1 Adet Matbu)	Muḥtaşarü'l-Me'ani Y.	Muḥtaşarü'l-Me'ani Y. (1 Adet Yazma, 3 Adet Matbu)
127	Desûkî (2 Adet)	Desûkî Hâşiyesi (2 Adet)	Hâşiye-i 'alâ Muḥtaşari'l-Me'âni'l-'Alâmeti'l-Desûkî (1. 2. Cilt)
128	Şerḥ-i 'Alâka-i Anţâlî	Şerḥ-i 'Alâka-i Antalî	Şerḥ-i 'Akâid-i Antalî
129	İsti'âre-i 'İşâm	İsti'âre-i 'İşâm Risale-i Feridî	İsti'âre-i 'İşâm
130	Seyâl-kûti 'ale'l-Muṭavvel	Seyâl-kûti 'ale'l-Muṭavvel	Seyâl-kûti 'ale'l-Muṭavvel
131	Karadepeli	Karadepeli	Karadepeli
132	'Abdulvehhab fi'l-Âdâb		
SARF KİTAPLARI			
133	Seyyid 'ale'l-'İzzî	Seyyid 'ale'l-'İzzî	Seyyid 'ale'l-'İzzî
134	Şarf Cümlesi Y.		

135	Mustağne'ş-Şurûh	Mustağne'ş-Şurûh	Mustağne'ş-Şurûh
136	Deyikkoz		
137	Saadeddîn 'ale'l-'İzzî	Saadeddîn 'ale'l-'İzzî	Saadeddîn 'ale'l-'İzzî
138	Îmânü'l-İnzâr (2 Adet)	Îmânü'l-İnzâr (2 Adet)	Îmânü'l-İnzâr (2 Adet) ¹⁹
139	Garâibü'l-İ'lâl		
MANTIK KİTAPLARI			
140	Taşavvurât	Taşavvurât	Taşavvurât (3 Adet)
141	Leâri 'ale'l-Çadı Mîr	Leâri 'ale'l-Çadı Mîr	Leâri 'ale'l-Çadı Mîr Hâşiyesi
142	Dürr-i Nâci (2 Adet) ²⁰	Dürr-i Nâci/Hâşiyeye-i Dibâce-i Dürr-i Nâci (2 Adet) ²¹	Dürr-i Nâci
143	Kıyas 'ale'l-Fenârî	'Ale'l-Fenârî	'Ale'l-Fenârî Şerhi ²²
144	Şemsiyye Hâşiyesi	Şemsiyye	Şemsiyye (2 Adet)
145	Şevkî 'ale'l-Fenârî		
146	Muğni't-Ṭüllâb	Muğni't-Ṭüllâb	Muğni't-Ṭüllâb
147	'İşâm-ı 'ale't-Taşarrufât	'İşâm-ı 'ale't-Taşarrufât	
148	'Ale'l-Fenârî Kara Halil	'Ale'l-Fenârî Kara Halil	'Ale'l-Fenârî Kara Halil
149	Mehmed Emin 'alâ Cihe- tü'l-Vahdet	Muhammed Emin 'alâ Cihet	
LÜGAT KİTAPLARI			
150	Kâmus	Kâmusü'l-Okyanus	Kâmusü'l-Okyanus (1.2.3. Cilt)
151	Şubhâ-ı Şıbyân	Şubhâ-i Şıbyan	Şubhâ-i Şıbyân
152	Tercüme-i Kuddûsî li'l- Muqanţarat		
153	Şerh-i Kânûn-ı Arâzî		
154	Çahrü'l-Vücûhi'l-Âsîbe		
155	Nüshalık ve Dualar Y.	el-Çıssatü ve'd-Du'a ²³	el-Çıssatü ve'd-Du'a Y.

¹⁹ Yeni cildin sırtında İmam olarak yazılmıştır.

²⁰ Kütüphane defterinde "Hâşiyeye-i Dibâce" adlı eser muhtemelen ayrı olarak yazılmamış "Dürr-i Nâci" adı altında 2 adet olarak kaydedilmiştir.

²¹ Kara'nın listesinde Dürr-i Nâci adında toplamda üç adet eser bulunmaktadır.

²² Cilt kapağında böyle yazılmıştır.

²³ Kara'nın listesinde matbu olarak kaydedilmiştir. Ancak Eser yazma ve yeniden ciltlenmiştir. Bizim listede de görüleceği üzere yeni cilt üzerinde bu şekilde isimlendirilmiştir.

Tablo 1. Kütüphane listesi (Kütüphane defteri listesi, İsmail Kara listesi, tarafımızdan hazırlanan güncel liste)

Tablo 1'deki eserler kütüphane defterindeki sıra ve bölüm başlıkları gözeltelerek tanzim edilmiştir. Bu eserler hem İsmail Kara'nın hem de bizim tespit ettiğimiz güncel listedeki eserlerle karşılaştırılarak tabloya eklenmiştir. Tablo da görüleceği üzere kütüphane defterindeki bazı eserlerin isimleriyle diğer listelerde yazılan isimler farklılık arz etmektedir. Bunun sebepleri arasında gerek kütüphane defterinde yazılan kısaltma isimler, gerekse yeni ciltleme esnasında verilen yanlış isimlendirmeler zikredilebilir. 95 eser her üç listede de mevcuttur. Ancak bazı eserler cilt adedi olarak farklılık arz etmektedir. Bunun dışında bazı eserler kütüphane defterinde yazma veya matbu şeklinde kaydedilmişken bunun aslında tam tersi olduğu görülmektedir. Bu durumda eserlerin bir kısmının kütüphane defterine yanlış kaydedilme ihtimali ortaya çıkmaktadır. 50 eser sadece kütüphane defterinde kayıtlı olup, diğer listelerde yoktur. 5 eser ise kütüphane defteri ve İsmail Kara'nın listesinde olmasına rağmen güncel listemizde gözükmemektedir. Kalan 5 eser de kütüphane defteri ve güncel listede bulunan ancak Kara'nın listesinde tespit edemediğimiz eserlerdir. Bu durum Osmân Niyâzî Efendi ve Ferşad Efendi döneminde bu eserler mevcut iken sonraki dönemlerde kaybolduğunun bir göstergesidir. Kara'nın listesinde olup da şu anda tespit edemediğimiz eserlerin varlığı da kütüphanedeki kitapların hala kaybolmaya devam ettiğinin bir göstergesidir.

El Yazması Eserler

Kütüphanede mevcut olan 31 adet elyazması eser künyelerine göre sıralanmış ve fiziki durumları detaylı şekilde açıklanmıştır. Eserin künyesi yazılırken müellifi, eserin adı, dili, telif tarihi, varsa istinsah tarihi, varak sayısı, satır sayısı ve ebadı şeklinde bir sıra takip edilmiştir. Bu eserlerin bazılarında eserin müellifi, telif tarihi, istinsah tarihi ve varak sayısı tespit edilememiştir. Bunlar soru işareti (?) koyulmak suretiyle belirtilmiştir.

1. Ali b. İbrahim b. Halil ... Mustafa Efendi, '**Akâid Şerhi**, D.(Dili) Türkçe, H.(Hicrî)1314, vr.(Varak) 160, st.(Satır)19,Eb.(Ebat) 7x20 cm.

Fiziki Durum: Amatörce yapılan cildinde, varak numaraları kesilmiş, çerçevesi, söz başları belirsiz, harekesiz, cilt içinde bir de ferâiz kitabı mevcut.

2. Birgivi, (ö.1573) *Hadîs-i Erbain Şerhi*, D. Arapça, H. (?), vr. 129, st. 26, Eb. 10X20 cm.

Fiziki Durum: Dönemin deri cildinde, birinci varak tezhipli, çerçevesiz, harekesiz, söz başları belirsiz.

3. Molla Ahmed b. Hacı Ömer b. İbrahim b. Hacı Mustafa, *Ebu'l-Müntehâ*, D. Arapça, H. (1086), vr. 32, st. 15, Eb. 7x16.

Fiziki Durum: Amatörce yapılan cildinde, varak numaraları kesilmiş, çerçevesiz, söz başlarının üzeri kırmızı mürekkeple çizilmiş, harekesiz, son varakta eserin Cemâziye'l-âhir ayında cumartesi günü duha vaktinde tamamlandığı kayıtlıdır. Son satırda “bunu yazdım yadigâr olsun için bunu yazana okuyan bir dua itsün için” yazılıdır.

4. (?), *Ehl-i Sünnet 'Akâidi*, D. Türkçe, H.(?) ist. (İstinsah Tarihi) (?), vr. 115, st. 15, Eb. 9x17

Fiziki Durum: Amatörce yapılan cildinde, varak numaraları kesilmiş, çerçevesiz, söz başları kırmızı, harekeli.

5. (?), *el-Hadîsü'l-Muhtelif*, D. Arapça, H.(?), ist. (?), vr. 122, st. 15, Eb. 11x19

Fiziki Durum: Amatörce yapılan cildinde, varak numaraları kesilmiş, çerçevesiz, söz başları belirsiz, harekeli.

6. İbrahim Alemdar, *Haza Kıssatu'l-'Abdullah İbn Selâm*, D. Arapça, H. 5 Muharrem 1212, vr. 107, st. 9, Eb. 7x11

Fiziki Durum: Amatörce yapılan cildinde, varak numaraları kesilmiş, çerçevesiz, harekeli, konu başlıkları kırmızı.

7. (?), *Emalî Şerhi*, D. Türkçe-Arapça, ist. H. 1233, vr. 60, st. karışık, Eb. 6x14

Fiziki Durum: Amatörce yapılan cildinde, varak numaraları kesilmiş, çerçevesiz, söz başları belirsiz, harekesiz. Ciltte irili ufaklı sekiz risale bulunmaktadır.

8. Beydâvî, *Envâru't-Tenzil ü Esrâru't-Te'vil*, D. Arapça, H. (?), vr. 384, st. 27, Eb. 10x19

Fiziki Durum: Dönemin deri cildinde, çerçevesiz, söz başları belirsiz, harekesiz.

9. (?), *Hadis-i Erbain Şerhi*, D. Türkçe-Arapça, H. bilmeceli ebced, vr. 99, st. 20, Eb. 10x14

Fiziki Durum: Amatörce yapılan cildinde, çerçevesiz, söz başları belirsiz, harekesiz. Eserin sonunda iki varaklık Arapça manzume bulunmaktadır ve manzumenin 1198 yılında yazıldığı kayıtlıdır. Eserin tarihi ise müellifin beyanına göre ebced hesabıyla bilmeceli olarak düşülmüştür.

10. İbrahim Halebî, *Haleb-i Şağır*, D. Arapça, H. (?), vr. 143, st. 19, Eb. 9x15

Fiziki Durum: Amatörce yapılan cildinde, çerçevesiz, söz başları belirsiz, harekesiz. Eserin son varakındaki tarih kaydı silinmiş.

11. İbrahim Halebî, *Haleb-i Şağır*, D. Arapça, H. (?), vr. 190, st. 15, Eb. 6x14

Fiziki Durum: Amatörce yapılan cildinde, çerçevesiz, söz başları belirsiz, harekesiz.

12. İbrahim Halebî, *Haleb-i Şağır*, D. Arapça, H. (?), vr. 260, st. 21, Eb. 7x16

Fiziki Durum: Amatörce yapılan cildinde, çerçevesiz, söz başları belirsiz, harekesiz.

13. (?), *Hüseyniyye*, D. Arapça, H. 1296, vr. 90, st. 11, Eb. 5x12

Fiziki Durum: Amatörce yapılan cildinde, çerçevesiz, söz başları belirsiz, harekesiz.

14. Beydavî, *Tefsîr-i Kađı Beydavî*, D. Arapça, ist. H. 1181, vr. 309, st. 29, Eb. 10x20

Fiziki Durum: Dönemin cildinde, çerçevesiz, söz başları kırmızı, harekesiz.

15. (?), *Kadın İlmihâli*, D. Arapça, H. (?), vr. 17, st. karışık, Eb. 7x15

Fiziki Durum: Amatörce yapılan cildinde, varak numaraları kesilmiş, çerçevesiz, söz başları belirsiz, harekesiz.

16. (?), *Kaşide-i Bürde Şerhi*, D. Türkçe-Arapça, H. (?), vr. 216, st. 17, Eb. 9x18

Fiziki Durum: Amatörce yapılan cildinde, varak numaraları kesilmiş, çerçevesiz, söz başları belirsiz, harekesiz.

17. **Qur'ân-ı Kerîm**, D. Arapça, H. (?) Eb. 7x12

Fiziki Durum: Dönemin deri cildinde.

18. (?), **Mu'addilu's-Şalât**, D. Arapça, H. (?), vr. 34, st. 21, Eb. 7x15

Fiziki Durum: Amatörce yapılan cildinde, varak numaraları kesilmiş, çerçevesiz, söz başları belirsiz, harekesiz.

19. (?), **Muhtasarul-Me'ânî**, D. Arapça, H. (?), vr. 129, st. 15, Eb. 8x17.

Fiziki Durum: Amatör cildinde, varak numaraları kesilmiş, çerçevesiz, söz başları belirsiz, harekesiz.

20. (?), **Muhtelif Kaşîdeler**, D. Türkçe, H. 1199, vr. 109, st. karışık, Eb. karışık

Fiziki Durum: Amatörce yapılan cildinde, varak numaraları kesilmiş, eser içinde muhtelif şairlerden derlenen tasavvufî şiirler bulunmaktadır.

21. (?), **Naḥiv Cümlesi**, D. Arapça, H. 1223, vr. 49, st. 17, Eb. 6x14

Fiziki Durum: Amatörce yapılan cildinde, varak numaraları kesilmiş, çerçevesiz, söz başları belirsiz, harekesiz.

22. (?), **Resâil**, D. Türkçe-Arapça, H. (?), vr. 368, st.karışık, Eb. karışık

Fiziki Durum: Amatörce yapılan cildinde, varak numaraları kesilmiş, çerçevesiz, söz başları belirsiz, harekesiz. Eserde irili ufaklı 85 risale bulunmaktadır.

23. (?), **Risâle-i Şerḥü'l-Ḥadiâ**, D. Arapça, H. (?), vr. 52, st. 23, Eb. 8x18

Fiziki Durum: Amatörce yapılan cildinde, çerçevesiz, söz başları belirsiz, harekesiz.

24. Üstüvânî Mehmed Efendi, **Risâle-i Üstüvânî**, D. Arapça, ist. 1124, vr.(?), st. 17, Eb. 7x14

Fiziki Durum: Amatörce yapılan cildinde, varak numaraları kesilmiş, çerçevesiz, söz başları belirsiz, harekesiz, eserde irili ufaklı çok sayıda risale vardır.

25. (?), **Şemâil-i Şerîf**, D. Arapça, H. 1279, vr. 119, st. 13, Eb. 5x13

Fiziki Durum: Amatörce yapılan cildinde, varak numaraları kesilmiş, çerçevesiz, söz başları belirsiz, harekesiz.

26. (?), *Şerh-i Kaşîde-i Münferice*, D. Arapça, H. (?), vr. 95, st.17, Eb. 6x14

Fiziki Durum: Amatörce yapılan cildinde, çerçevesiz, söz başları kırmızı, harekesiz, sondan eksik.

27. (?), *Şerhu'l-'Akâid*, D. Arapça, H. (?), vr. 229, st. 25, Eb. 9x16

Fiziki Durum: Amatörce yapılan cildinde, varak numaraları kesilmiş, çerçevesiz, söz başları belirsiz, harekesiz.

28. (?), *Tebyînü'l-Kelâm*, D. Arapça, H. (?), vr. 99, st. 19, Eb. 8x16

Fiziki Durum: Amatörce yapılan cildinde, varak numaraları kesilmiş, çerçevesiz, söz başları belirsiz, harekesiz.

29. (?), *Tercihü'l-Beyyinât*, D. Arapça, H. (?), vr. 200, st. 11, 6x12

Fiziki Durum: Amatörce yapılan cildinde, varak numaraları kesilmiş, çerçevesiz, söz başları kırmızı, harekesiz.

30. Birgivî, *Vaşiyyet-i Birgivî*, D. Türkçe, H. (?), vr. 40, st. 13, Eb. 9x14

Fiziki Durum: Amatörce yapılan cildinde, çerçevesiz, söz başları belirsiz, harekesiz, sondan eksik.

31. Cemâlî, *Yûsufu Züleyhâ*, D. Türkçe, H. (?), vr. 254, st. 15, Eb. 6x14

Fiziki Durum: Amatörce yapılan cildinde, varak numaraları kesilmiş, çerçevesiz, söz başları belirsiz, harekesiz, sondan eksik, yazı türü talik.

Şu ana kadar tespit edilmiş ve karşılaştırılmış matbu ve elyazması eserlerin haricinde kütüphanede mevcut olup kütüphane defterinde kaydına rastlanmayan eserler aşağıdaki tabloda (Tablo 2) listelenmiştir. Bu tabloya göre 64 cilt halinde 56 eser tespit edilmiştir. Tablodaki eserlerin çoğunun Ferîd Efendi'nin kitap tasnifinden sonraki dönemlerde kütüphaneye eklendiği anlaşılmaktadır. Bunun dışında aşağıdaki eserlerin bir kısmının yeni ciltlemeden kaynaklı farklı şekillerde isimlendirildiği de görülmektedir.

Güncel Liste Ve Kara'nın Listesinde Olan Eserler	Sadece Güncel Listede Olan Eserler	Sadece Kara'nın Listesinde Olanlar
Kütüphane Defteri Y.	Kur'ân-ı Kerîm Y. (Küçük Boy)	Naḥiv cümlesi
Kadın İlmiḥali Y.	Ehl-i Sünnet İnancı Y.	Şerḥ-i Avâmil
el-Ḥadîâü'l-Muḥtelife Y.	Akâid Şerḥi Y.	Ḥüseyniyye
Ḥüseyniyye Y.	Namazın Şartları (2 Adet)	
Yûsuf u Züleyhâ Y.	Enisü'l-Âbidîn	
Risale-i Şerḥ-i Ḥadîâ Y. ²⁴	Kitâb-ı Muhammediye (Kemâlât-ı Aḥmediyye)	
Muhtelif Kaşîdeler Y.	Kur'ân Muallimi	
Kur'ân-ı Kerîm	Elif ba Kitâbı	
Tuḥvetü'l-İḥvân	Maḳsat-ı Tâlibîn	
Letâifü'l-Ḥikem (6 Adet)	Kafiyenin Metni	
Şerḥ-i Merâḥü'l-Ervâḥ	el-Muḥtasarat (fi'l- Mesâil et-teherat fi'l- İbâdât)	
Aruz-ı Türkî	Peygamberlerin Mucizeleri	
Misbâḥü'l-Münîr		
İhyâü'l-Hacc	Tarifât Şerḥi	
Müfli-zâde	Fıkh Kitâb-ı Mültekâ	
Telḥisü'l-Me'ânî	Namaz ve Zekât	
Yâsin Tefsiri Hamâmî	Şefaâtü'l-Mü'minîn	
54 Farz	Fenârî İsagoci Şerḥi (Fenârî Ders Kitabı)	
Ḳurbân Risâlesi	Kârîye Ders Kitabı	
Fennü'l-Münâzara	Meçhul (Kapağı Yok)	
Taşavvurat Ḥaşıyesi (3 Adet) ²⁵		

²⁴ Bu eser yeni ciltle ciltlenmiştir. Ancak birkaç sayfa başka bir eserin son kısmı izlenimi vermektedir.

²⁵ Kara dört adet olduğunu not etmiştir.

Emsile Şerhi Ders Kitabı		
Kitâbü'l-Mecâlis		
Hâşiye-i Seyyid		
Mizânü'l-İntizâm		
Beydâvî Tefsiri ²⁶		
Ahmediyye ²⁷		
Hallü'l-Esrâr		

Tablo 2. Kütüphane defterinde olmayan veya farklı isimlerle ciltlenmiş eserlerin listesi

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Gümüşhânevî tekkesi halifelerinden Osmân Niyâzî Efendi'nin gayretleri ile bir araya getirdiği medrese eğitimi temelli eserlerin, Osmân Efendi'nin kendi uğraşları sonucunda yaptırdığı camisinde muhafaza edilmekle beraber akademik camiaya yeterince duyurulamadığı görülmektedir. Eserlerin muhtevası incelendiğinde görülüyor ki Gümüşhânevî dergâhının bakış açısına uygun bir kütüphane oluşturulmuştur. Yani bu anlayış doğrultusunda sadece tasavvufî ilimler değil, aynı zamanda şer'î ilimler de okutulmuştur. Bunun yanında aruz ve şiir ile alakalı eserlerin de bulunması, tekkenin sanata yakın olduğunun bir göstergesidir. Kitap listeleri bütün olarak değerlendirildiğinde kütüphanede genel itibariyle Ehl-i Sünnet çizgisinde olan eserlerin ağırlıkta olduğu görülüyor. Bununla birlikte farklı görüşlerden eserler de yok değildir. Kadızâde ve Birgivî'nin eserlerinin okutulması tekkenin karşıt görüşlere kapalı olmadığına işarettir.

Kütüphane defterinde bulunan kitap listesi nazar-ı dikkate alındığında kitapların ait oldukları ilim dallarına göre tasnif edildiği görülür. Kitabın yazarı, telif tarihi, dili gibi konular, kitapların listesi oluşturulurken dikkate alınmamış, kitabın hangi ilimle alakalı olduğuna bakılmıştır. Bu bakış açısı ile liste incelendiğinde dokuz tefsir, on iki akâid, otuz beş fıkhî, kırk iki tasavvuf, yirmi beş Arapça, on mantık ve altı tane de lügat kitabı olduğu görülür.

²⁶ Kara ilk cildin baştan 72 sayfasının eksik olduğunu belirtmiştir. Ancak kaç cilt olduğunu yazmamıştır. Bizim tespitlerimize göre iki cilt mevcuttur.

²⁷ Güncel listede 2 Adet "Ahmediyye" mevcuttur.

Tasavvuf kitaplarının çokluğu burasının bir tekke kütüphanesi olmasından ileri gelmektedir. Tefsir kitaplarına bakılınca aralarında Celâleyn, Tıbyan ve Tefsir-i Kebir bulunmaktadır. Bu eserler Anadolu sahasında gerek tekkelerde gerek medreselerde tefsir üzerine okunan en yaygın kitaplardandır. Fıkıh'ta Mülteka, Arapça'da Muharrem gibi eserlerin listede olması kütüphanenin iyi bir Arapça ve İslamî eğitim vermek maksadıyla kurulduğu anlaşılabilir. Akaid, mantık ve hadis kitaplarının sayısı ve içeriği de yine bu bakış açısının bir sonucu olarak karşımıza çıkar.

Kütüphanede Gümüşhânevî tekkesinde telif edilen eserler bulunmakla beraber aynı sahada yazılmış başka eserler de mevcuttur. Örneğin Ramuz, Gümüşhânevî Efendi'nin telif ettiği bir hadis kitabı olarak tekkede uzun yıllar okutulmuştur. Kütüphane listesinde de Ramuz mevcuttur fakat sadece bu esere bağlı kalınmamış, hadis alanında dergâh dışında telif edilen eserler de nazarı dikkate alınmıştır.

Kütüphane listesinde dikkatimizi çeken bir diğer husus ise batı literatürüne ait kitapların mevcut olmayışıdır. Şiire ve sanata uzak olmayan bu tekke kütüphanesinde felsefe sahasında eserlerin olmaması dikkat çekmektedir.

Bu çalışmada, hâlihazırda mezkûr caminin altında bir kitaplıkta muhafaza edilen bu eserlerin derli toplu bir envanter tespiti yapılmıştır. İlk aşama olarak Osmanlı Türkçesiyle kaleme alınan kütüphane defterindeki eserler gözden geçirilerek listelenmiştir. İkinci aşamada İsmail Kara'nın kütüphane defterini esas alarak mevcut eserleri kıyasladığı listeye ulaşılmıştır. Son olarak da her iki liste karşılaştırılmış ve hâlihazırda kütüphanede muhafaza edilen eserler tek tek incelenerek söz konusu listelerle karşılaştırılmıştır. Her üç liste de karşılaştırmalı olarak tablo halinde sunulmuştur.

Bu çalışma kapsamında kütüphanede bulunan yazma eserler daha ayrıntılı incelenerek, yazmaların listesi, müellifleri, varak sayıları, durumları, ebatları gibi teknik bilgiler de dâhil olmak üzere, söz konusu envanter listesinde bulunmayan yazma eserlerin tespiti yapılarak bir tasnif çalışması oluşturulmuştur.

Kitaplar cami imamları tarafından muhafaza edilmeye çalışılsa da gerek bulunulan coğrafyanın nemli iklimi gerek haşerelerin verdiği düzeltilemez zararlar, gerekse kitapların kullanılmamasından, dolayısıyla bakımsızlığından

doğan çok büyük tahribatların olduğu ilk bakışta göze çarpan acı gerçekler olarak belirmiştir. Bunların dışında tahrifatı önlemek için kitapların birçoğunun yeniden ciltlenme çabası eserlerin daha fazla bozulmasını önlemesine rağmen, amatörce yapıldığından –orijinalliğinin bozulması, yanlış isim verilmesi gibi- başka birtakım tahribatlara sebebiyet vermiştir.

Bu kıymetli eserlerin tanıtımı hakkında yapılan söz konusu tespit çalışmasının yeterli olmayacağı aşikârdır. Dolayısıyla eserlerin vakıf şartlarına riayet edilmek suretiyle hem güvenli hem de ulaşılabilir bir ortama taşınması ve mikrofilme aktarım işleminin ivedilikle yerine getirilmesi gerektiği yönünde bir kanaat hasıl olmuştur.

KAYNAKÇA

- Erünsal, İsmail E.. "Kütüphane", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. c. 27:32. Ankara: TDV Yayınları, 2003.
- Gündüz, İrfan. "Ahmed Ziyaeddin Gümüşhânevi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. c. 14:276. Ankara: TDV Yayınları, 1996.
- Güvelioğlu, İshak Güven. "Osmânlı Devri Rize Kütüphaneleri". *I. Rize Sempozyumu*. Rize. 2007
- Kara, İsmail. *Gümüşhânevi Halifelerinden Şeyh Osmân Niyâzi Efendi ve Güneyce-Rize'deki Tekkesi*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2009.
- Osmânzade Hüseyin Vassaf. *Sefine-i Evliya*. haz. Mehmed Akkuş-Ali Yılmaz. İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2015.
- Sağır, Yusuf. "Ahmed Ziyaüddin Gümüşhânevi'nin Kurduğu Kütüphaneler". *I. Uluslararası Ahmed Ziyâüddin Gümüşhânevi Sempozyumu Bildiri Kitabı*. Gümüşhane. 2013.
- Yavuz, Şevki. "Feşad Efendi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. c. 12:413. Ankara: TDV Yayınları, 1995.